

Kvalitetsutvikling i barnehagene i Fosenregionen

Rapport fra ekstern vurdering
i Maribo barnehage i uke 10/2020

Vurderingstema:

«Personalet legger til rette for en medvirkende hverdag med fokus på lek, læring og utforskning»

Innhold

2. Forord	2
3. Ekstern barnehagevurdering som verktøy	4
4. Fakta om barnehagen	4
5. Vurderingstema og fremtidsbildet.....	6
5.1 Fremtidsbildet.....	7
6. Tegn på god praksis og praksis som kan bli bedre.....	9
6.1 Kvalitetsmål Barna	9
6.2 Kvalitetsmål Foreldre / Foresatte	12
6.3 Kvalitetsmål Personalet.....	14
6.4 Kvalitetsmål Barnehagen som lærende organisasjon.....	16
6.5 Oppsummerende.....	18
7. Videre arbeid og spørsmål til refleksjon	19
8. Oppfølgingsavtale etter ekstern barnehagevurdering.....	20
Vedlegg 1 - Deltakere i vurderinga	21
Vedlegg 2 – Tidsplan	22
Vedlegg 3 – Metoder.....	24
Vedlegg 4 – Intervjuguide til barna.....	25
Vedlegg 5 –Intervjuguide til foresatte.....	26
Vedlegg 6 – Intervjuguide til personalet	27
Referanseliste:	28

2. Forord

Barnehagen er full av magi,
en plass med barneglede i,
et sted hvor det settes spor
i både liten kropp, og stor.

Hvor søledammen kan bli til et kjempestort hav,
en pinne blir en tryllestav,
hvis du tør kan du bli hva du vil,
er du streng kan du lett trylles snill.

Det er voksne der som vil deg vel,
og gjerne blir med på et sprell,
som gir bort omsorg og er din venn,
og får våte smellkyss igjen.

Og dette er ikke på langt nær alt,
hvis en dag alt går på tverkegalt,
så får du magisk kos og trøst,
både sommer, vinter, vår og høst.

Med dette diktet av Øystein Gjønnnes (2013) ønsker vi å takke for fine dager sammen med dere i Maribo barnehage. Takk for at dere har tatt så godt imot oss og for at dere har vært så rause med å dele deres tanker, erfaringer og refleksjoner med oss i disse vurderingsdagene. I Maribo har vi følt oss velkommen fra dag en! Her kommer rapporten vår som viser hva vi har sett og hva vi anbefaler dere å se nærmere på. Håper rapporten vil komme til nytte for dere i deres utviklingsarbeid. Lykke til videre med et spennende arbeid☺

Med vennlig hilsen fra Ann Kristin Thunsør og Mona Halsauet Frønes

3. Ekstern barnehagevurdering som verktøy

Ekstern barnehagevurdering er et verktøy for å hjelpe barnehagen med å vurdere og videreutvikle kvaliteten på tilbudet til barna. Metoden bidrar med et eksternt blikk fra to «likemenn» som kommer til barnehagen for å observere og snakke med barna, foresatte og ansatte.

Vurderingsområdet tar utgangspunkt i barnehagen sitt ståsted og handler om element som vil gjøre de ansatte bedre i stand til å utføre sine primære oppgaver knyttet til barna sin trivsel, læring og utvikling.

Ekstern barnehagevurdering består av fem trinn:

1. Velge område for vurdering
2. Lage fremtidsbilde
3. Innhente og strukturere informasjon
4. Analysere og gjøre vurderinger
5. Speile tilbake til barnehagen

De fem trinnene er nå gjennomført og oppsummeres i denne rapporten.

Det er barnehageeieren og styreren som har ansvaret for å følge opp vurderingen med utviklingsarbeid i barnehagen.

Grunnlaget for ekstern vurdering i barnehagen finner vi i Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver. Les mer om ekstern barnehagevurdering på <http://www.udir.no/ekstern-barnehagevurdering>

I Fosenregionen samarbeider kommunene om ekstern barnehagevurdering. Vurderingsgruppa består av 6 dyktige pedagoger som jobber i barnehagene på Fosen, samt 3 pedagoger/veiledere fra DMMH.

4. Fakta om barnehagen

Maribo barnehage er en kommunal barnehage. Pr. 31.12.2019 er det 74 barn i barnehagen, fordelt på storbarn og småbarn. Det er 96 plasser totalt på bhg.

Alle avdelingene har 400% personal. I tillegg har avdeling Rød en lærling i 100%. Styrer 100%.

Pedagogiske ledere: 4 stk. fordelt på 380% stilling.

Barnehagelærere: 4 stk. fordelt på 380% stilling.

Barne- og ungdomsarbeidere: 3 stk. fordelt på 290% stilling

Assistenter: 4 stk. fordelt på 300% stilling.

Fagarbeidere: 7 stk. fordelt på 540% stilling.

Kjøkkenassistent: 1stk i 53,55% stilling, og en kjøkkenhjelp på 17,5 timer pr uke, fordelt på 4 dager.

Satsningsområder i barnehagen for året 2019/ 2020:

I tillegg til at barnehagen jobber med Rammeplanen er «livsmestring» valgt som et overbyggende fokusområde. Inn under dette vil barnehagen spesielt jobbe med fagområdet «Kropp, bevegelse og helse» i tillegg til «Digitale verktøy i barnehagen».

5. Vurderingstema og fremtidsbildet

Maribo barnehage har bedt om vurdering på følgende tema:

«Personalet legger til rette for en medvirkende hverdag med fokus på lek, læring og utforskning»

Maribo barnehage har etter en prosess i personalet og i samarbeid med barnehageeier kommet fram til dette vurderingsområdet. Tema er valgt ut i fra resultat på foreldreundersøkelsen og egenvurdering i ståstedsanalysen.

Ståstedsanalysen viste at personalet hadde noe å gå på med tanke på å la barna gi uttrykk for sitt syn på barnehagen, samt å la barna erfare at de har innflytelse på barnehagedagen. Ca 60% av de ansatte mener at de bør bli bedre på å ta utgangspunkt i barnas erfaringer, interesser, synspunkter og initiativ i det daglige arbeidet. Ca 60% mener også at praksisen bør bli bedre når det gjelder å la arbeidet preges av undring, utforskning og skapende aktivitet. Foreldrene scorte barnehagen på 4,0 på spørsmålet « jeg har inntrykk av at barnet mitt får være med på å påvirke innholdet i barnehagen».

Med utgangspunkt i score på foreldreundersøkelsen og ståstedsanalysen, ble deltakerne på pedlermøte 20.01.20 enige om at de ønsket å ha ekstern vurdering på barns medvirkning, og «hvordan vi kan tilrettelegge for at barna utforsker, leker, lærer og skaper i hverdagen».

Barnehagen følte at alle avdelinger har noe å gå på angående dette fokuset.

Barnehagen har ikke hatt hovedfokus på barns medvirkning tidligere, og både foreldrerepresentantene i SU og ansatte ønsker at foreldre og ansatte skal få en felles forståelse for hva «barns medvirkning» betyr. Personalet ønsker i tillegg mer kompetanse på å tilrettelegge for barns medvirkning i lek, læring og utforskning.

5.1 Fremtidsbildet

Barns medvirkning: **Personalet legger til rette for en medvirkende hverdag med fokus på lek, læring og utforskning**

KVALITETSMÅL	TEGN PÅ GOD PRAKSIS
Barna: Alle barn skal medvirke i barnehagehverdagen	<ul style="list-style-type: none">• Barna har innflytelse på barnehagens valg av innhold• Barna har tilgang til materialer de vil bruke i leken• Barnas stemme blir anerkjent i hverdagen• Barna får utløp for sin kreativitet og skaperglede
Personalet: Personalet legger til rette for at barna utforsker, leker og lærer	<ul style="list-style-type: none">• Personalet legger til rette for et inspirerende lekemiljø• Personalet tar det enkelte barns initiativ på alvor• Personalet er medforskende med barna i ulike aktiviteter• Relasjonene mellom ansatte og barn er preget av anerkjennelse
Foresatte: Foresatte opplever at barna får medvirke i egen hverdag	<ul style="list-style-type: none">• Foresatte opplever at relasjoner i barnehagen er preget av anerkjennelse• Foresatte har kunnskap om barns medvirkning• Foresatte opplever at deres barns initiativ blir tatt på alvor• Foresatte opplever at barns medvirkning er vektlagt i barnehagen
Barnehagen som lærende organisasjon: Barns medvirkning legger grunnlaget for barnehagens arbeidsmåter	<ul style="list-style-type: none">• Personalet har felles forståelse for barns medvirkning• Styrer legger til rette for møteplasser for refleksjon• Personalet tar i bruk varierte arbeidsmåter• Personalet vurderer jevnlig om arbeidsmåtene fremmer barns medvirkning• Eier følger opp barnehagens arbeid med barns medvirkning

Fremtidsbildet har vært utgangspunktet for barnehagevurderingen og beskriver den ønskede situasjonen innen vurderingstemaet ut fra lov om barnehage, forskrifter og faglig, pedagogisk kunnskap. Kvalitetsmålene og tegn på god praksis i denne rapporten er utformet av vurdererne i samarbeid med barnehagen.

Vurdererne har sammenlignet kvalitetsmål og tegn på god praksis med informasjonen som ble samlet inn om vurderingstemaet gjennom intervju og observasjon i barnehagen, i tillegg til de dokumentene som barnehagen la fram.

6. Tegn på god praksis og praksis som kan bli bedre

6.1 Kvalitetsmål Barna

Kvalitetsmål, Barna

Alle barn skal medvirke i barnehagehverdagen

Tegn på god praksis:

- Barna har innflytelse på barnehagens valg av innhold
- Barna har tilgang til materialer de vil bruke i leken
- Barnas stemme blir anerkjent i hverdagen
- Barna får utløp for sin kreativitet og skaperglede

God praksis:

For å få et inntrykk av hvordan barna opplever å være medvirkende i hverdagen har vi observert, samt gjennomført to barnesamtaler med til sammen 3 barn. Vi har sett mange gode samspill mellom barn og ansatte, og vi har sett barn som har vært medvirkende i egen hverdag ved at de kommer med innspill til hva de vil gjøre. Barnas innspill blir tatt på alvor og de ansatte følger dette opp. Vi har vært tilstede på frilek, og da så vi veldig godt at barna fant aktiviteter de ønsket å holde på med, og de ansatte fordelte seg fint i rommet ut i fra hvor barna var. Det samme så vi ute. Etter hvert som at barna kom ut og det var flere ansatte tilstede, fordelte de seg fint utover utelekeplassen. Barna var spredt over det meste av området og det samme var de voksne.

Vi opplever at det er en god tone i samspillet og samtalene mellom barn og ansatte. Barna blir sett og personalet bestreber seg på å forstå. Det kan til tider være litt utfordrende med tanke på barnets kommunikasjonsmuligheter. På småbarn ser ansatte etter barnets ulike signaler og gester som understreker kommunikasjonen deres. Det er også en del eldre barn som ikke har så gode muligheter til å uttrykke seg verbalt, og også her ser vi ansatte som viser stor interesse for å forstå barna. Gode relasjoner i samspillet mellom barn og ansatte er noe som legger forutsetningene godt til rette for barns muligheter til å medvirke. Vi opplever at de ansatte er interesserte i å forstå barnas innspill og at de jobber mot barns beste, noe som er beskrevet i FNs barnehagekonvensjon (1989). Bae understreker betydningen av en relasjonell fortolkning av barns medvirkning (2012), noe vi også vektlegger i vårt arbeid. I våre observasjoner og samtaler, både med barn og ansatte, har vi vært spesielt interessert i å se på kvaliteten på samspillet. Bae trekker frem begrepene respekt, anerkjennelse og likeverd, og disse begrepene har vært viktig i vår jakt etter forståelse av Maribos ansattes jobbing med barns medvirkning. Vi som vurderere anser at dette er noe som er godt ivaretatt i samspillet mellom barn og ansatte med bakgrunn i vår deltakelse i hverdagen og observasjoner som er tatt.

I samtalene med barna får vi inntrykk av at de ikke får bestemme noe – det er kun de «voksenan» som får lov til det. Men videre kommer det tydelig frem at barna selv får velge hva de vil leke med, hvem de vil leke med og hvor på avdelingen de vil leke. Barna forteller om at det er mange regler, men aller mest på småbarn. Etter samtalepartnerne våre å dømme er det et ganske stort behov for regler på småbarnsavdelingene. I uteleken brukes det for eksempel bånd for å sperre av områder barna ikke skal være på av ulike grunner. Det virker som om det er stor forståelse fra barna når et bånd er oppe. «Det er Ann-Kristin som bestemmer på

barnehagen, æ får bare bestem å leik – og ka æ ska leik». I en annen samtale med barn fortelles det at det ikke er så mange regler, og at barna får gjøre mye forskjellig. Husker rett og slett ingen regler, bortsett fra antall pålegg; «Har lov å ha tre pålegg og ekstra om vi har agurk».

Barna forteller om at de leker mye forskjellig; «leike gjemsel og finn på mye rart». Virker som om at det er gøy å leke både ute og inne. De voksne er ikke deltakende i leiken ifølge barna. «Vi leike uten voksne – så slepp dæm å pass på oss». Men det bruker å være med voksne når de leker gjemsel og har`n. Stor sett følger de voksne bare med, og er ikke så involvert i leken utover å være behjelpelig og tilgjengelig for barna. Dette er også noe vi kjenner igjen fra vår deltakelse i hverdagen.

Praksis som kan bli bedre:

Selv om vi ser at barna har stor innflytelse i spontane valg, er det litt mindre mulighet til å påvirke og medvirke i planleggings- og vurderingsarbeid. I følge Rammeplanen for barnehagens innhold og oppgaver (2017, s. 39) står det at «barnets erfaringer og synspunkter skal inngå i vurderingsgrunnlaget». Dette ser det ut til at det er lite av i Maribo. I barnesamtale kommer det frem at barna ikke får være med å bestemme og planlegge for eksempel karneval eller turer, «og vi blir heller ikke hørt om vi sier hva vi liker eller ikke. Dæm vil ikke hør på oss». Dette er kanskje litt strengt fra barnet, men vi opplever at det ikke er noe rom for barnets stemme i dette arbeidet. Dette kommer frem på personalmøte hvor de ansatte er tydelig på at de ikke har noe system for å inkludere barna i planleggings- og vurderingsarbeid. I ståstedsanalysen blir de ansattes usikkerhet angående dette også tydelig. I spørsmål 33. «I vår barnehage oppmuntrer vi barna til å gi uttrykk for sitt syn på barnehagen» er det så mange som 17,6% som ikke vet. 47,1% mener praksis her bør bli bedre og 5,9% mener det er nødvendig med tiltak. Ut i fra det vi har sett og hørt i Maribo vil vi anbefale å se på rutinene for planlegging og vurdering, og finne muligheter for at barna systematisk skal involveres i dette arbeidet. En av avdelingene forteller om tekstskaping i etterkant av tema for å oppsummere sammen barna. Dette er bra, men må settes i system. Vi ser i barnehagens ståstedsanalyse at de ansatte vurderer punktet som handler om pedagogisk virksomhet svært dårlig. Kanskje er det en idè å se på hvordan videreutvikle punkt 45., 46. og 47. også med tanke på å involvere barna i dette arbeidet. Vi ser også i ståstedsanalysen punkt 55. at 58,8% av personalet mener at de bør bli bedre til å ta utgangspunkt i barnas erfaringer, interesser, synspunkter og initiativ i det daglige arbeidet. Dette punktet er også med å understreke betydningen av å involvere barna i barnehagens planleggings- og vurderingsarbeid.

Vi ser at barnehagen med fordel kan jobbe videre med utforming av det fysiske innemiljøet. Det er svært ulikt på de forskjellige avdelingene hvor stor mulighet barna har til å selv velge aktiviteter som de vil holde på med. På noen avdelinger er barna svært avhengige av hjelp fra de ansatte for eksempel for å få tak i tegneutstyr, spill, m.m. Ulike materialer er plassert høyt oppe utenfor barnas rekkevidde. Vi stiller også spørsmål ved møblering, da det er svært lite av møblene som er tilpasset barnas størrelse. Ansatte påpeker også at garderobefasilitetene ikke er de beste. Barna har ikke mulighet til selv å hente – og finne frem – klær, da de henger for høyt og er utilgjengelig. Møblering og plassering av ulike materialer er med å påvirke barnas muligheter for kreativitet og skaperglede. Hvordan utstyr er plassert og presentert påvirker barnas muligheter til medvirkning i hverdagen, for hva signaliserer egentlig rommet? Hvilke aktiviteter er det fristende å ta tak i? (Kristoffersen, 2006). I Rammeplanen (2017) står det at barnehagen skal legge til rette for at barna har tilgang til ting, rom og materialer som støtter opp om deres lekende og estetiske uttrykksformer. Dette ser vi er svært variert mellom de ulike avdelingene i Maribo, og som det med fordel kan jobbes videre med å utvikle. Gjerne i samspill med barna.

6.2 Kvalitetsmål Foreldre / Foresatte

Kvalitetsmål, **Foreldre / foresatte**

Foresatte opplever at barna får medvirke i egen hverdag

Tegn på god praksis:

- Foresatte opplever at relasjoner i barnehagen er preget av anerkjennelse
- Foresatte har kunnskap om barns medvirkning
- Foresatte opplever at deres barns initiativ blir tatt på alvor
- Foresatte opplever at barns medvirkning er vektlagt i barnehagen

God praksis:

På foreldremøte kom det tydelig frem at de foresatte er jevnt over fornøyd med tilbudet i barnehagen. «Det er så mye bra som skjer i barnehagen – det kommer bare ikke ut». Dette sitatet oppsummerer deler av diskusjonen på en av gruppene. Noen foreldre diskuterte mye deres mulighet til å se hvordan relasjonene i hverdagen er, da de ikke er tilstede sammen med barn og ansatte gjennom dagen. Men de må ta utgangspunkt i ulike møtepunkter med personalet, og i den informasjonen om hverdagen som er tilgjengelig. Dette i tillegg til barnas egne tilbakemeldinger på hva de opplever i hverdagen. Foresatte setter ord på at barna blir godt tatt imot om morgenen, og at de ansatte «ser» det enkelte barn. I følge Maribos årsplan skal de ansatte snakke med barna ved mottak og vise glede ved at barna kommer til barnehagen. Vi opplever at foreldrene stort sett signaliserer at dette stemmer. Noen foreldre poengterer også at ansatte synliggjør at de ser barna deres når de er på foreldresamtaler. Det er det samme barnet de snakker om... De ansatte er gode på å se enkeltbarnet, og gode til å tolke barnets signaler og behov, i sær når de kommer til barnehagen. Barnehagen er jevnt over gode på å dokumentere ulike aktiviteter som de gjennomfører, og det henger dokumentasjoner tilgjengelig på avdelingene. Foreldre viser spesielt at de er fornøyde med informasjonstavle som er tatt i bruk på en av avdelingene. De setter ord på at dette fungerer som et godt grunnlag for samtaler med egne barn på ettermiddagstid.

På spørsmål om hva barns medvirkning handler om fikk vi vurderere et godt inntrykk av deres kunnskap. Men vi tar med i betraktning at det i foreldregruppa sitter fagfolk med kompetanse på feltet, noe som kanskje påvirket svarene vi fikk.

Praksis som kan bli bedre:

Som påpekt over er foreldrene stort sett fornøyd med møtet med de ansatte. Men det er noen foreldre som sier at de ansatte ikke alltid tar imot barna på morgenen. Felles mottak og avskjed fungerer ikke alltid optimalt. Mener oppstarten ikke alltid er god, og at det blir mangel på informasjonsutveksling i hentesituasjon. Foreldrene mener dette er noe barnehagen med fordel kan jobbe mer med å utvikle gode rutiner på.

Dokumentasjon som er tilgjengelig på veggene opplever vi etter samtaler med foreldrene er mer til for dekorasjon. Dokumentasjonen blir i svært liten grad brukt videre i samtaler og refleksjoner mellom foreldre og barn, med unntak av ny tavle med dagsinformasjon som påpekt under punktet god praksis. Kanskje kan det være en ide for de ulike avdelingene å se på hvordan dokumentasjonen blir presentert, og hvor dokumentasjonen er plassert på avdelingen. Og det å involvere barna i arbeidet med dokumentasjon kan kanskje øke deres motivasjon til å dele egne opplevelser med foreldrene.

For foreldrenes mulighet til å ha kunnskap om barns medvirkning, savner vi at dette blir grundigere behandlet i årsplanen for Maribo.

6.3 Kvalitetsmål Personalet

Kvalitetsmål, **Personalet**

Personalet legger til rette for at barna utforsker, leker og lærer

Tegn på god praksis:

- Personalet legger til rette for et inspirerende lekemiljø
- Personalet tar det enkelte barns initiativ på alvor
- Personalet er medforskende med barna i ulike aktiviteter
- Relasjonene mellom ansatte og barn er preget av anerkjennelse

God praksis:

For å få forståelse for personalperspektivet har vi gjennomført et personalmøte med grupperefleksjoner, og vært deltakende i hverdagen med observasjoner og samtaler. På personalmøte fikk vi mange gode innspill som ga oss en forståelse for hvordan de ansatte tenker rundt de ulike tegnene på god praksis. Som påpekt tidligere i rapporten har vi som vurderere sett mye godt samspill. Dette er også noe som vi opplever de ansatte vektlegger i hverdagen. Relasjonene er preget av anerkjennelse, og de ansatte vektlegger betydningen av å kjenne det enkelte barnet godt, de må se de små tegnene som indikerer at barnet kanskje ikke har det så bra. Men samtidig er de også opptatte av at barna må «komme seg ut» av vanskelige situasjoner. Det er lov å være lei se og være sint, men det er også viktig å komme seg videre i dagen sin. I Maribos årsplan er *Livsmesting* en satsningsområde. Her står det blant annet at personalet gir barna støtte i medgang og motgang, og gir utfordringer ut fra deres modningsnivå. Vi opplever at det er samsvar mellom årsplanens formuleringer og personalets refleksjoner. Vi vil også her peke på det vi skrev om relasjonenes betydning under barneperspektivet. Vi opplever at i Maribo er det gode relasjoner hvor de ansatte anerkjenner barnas uttrykk i hverdagen. Ifølge Rammeplanen (2017) skal de ansatte ivareta relasjonene, noe vi opplever de er gode på. Videre understrekes betydningen av å respektere barnas utsagn. Det å bygge relasjoner og skape trygghet anses som en svært viktig del av samspillet mellom barn og ansatte. Respekt og samspill fremheves som viktig. Og dette er også kvaliteter ved voksenrollen som fremheves for å være medforskende av personalgruppa i diskusjonene. Dette er noe de sier de ikke har reflektert så mye over, men gjennom samtaler på møtet ble gruppa bevisstgjort på mye bra de egentlig gjør. Det å være motiverende, engasjert og tilstede var noe som ble understreket av personalet. I årsplanen sin sier Maribo at de ansatte undrer seg sammen med barna. I refleksjonene ble det sagt at de opplevde å være undrende sammen med barna, men at de kanskje måtte øve seg på å bli flinkere til å ikke gi svarene. I smågruppene vi har deltatt i har vi opplevd undrende samtaler rundt hverdagshendelser, noe som understreker at dette er noe det jobbes med.

Et av tegnene på god praksis handler om å ta det enkelte barns initiativ på alvor. Her reflekterer de ansatte over at det er ikke alltid at de kan innfri barnas ønsker der og da, men at det er viktig å vise at de blir hørt og at ting kan gjennomføres senere. For eksempel ble det pekt på at under måltidet ble det sett en gravemaskin gjennom vinduet som barna ville se på, men at de ikke kunne gå ut akkurat da. Viktig å ta vare på initiativet. Dette ble eksemplifisert ved at de kunne ta bilder av ting på tur som kunne følges opp etterpå. Men det viktige var å vise at barna ble hørt og sett, og gi barna tilbakemelding på at dette var aktiviteter som kunne gjøres senere om det ikke var rom for det der og da.

Praksis som kan bli bedre:

Det å ta det enkelte barns initiativ på alvor i hverdagen er noe vi opplever at Maribos ansatte stort sett er gode på. Men vi opplever at de bør bli bedre til å ta med barns initiativ i sitt planleggingsarbeid. Dette har vi også påpekt under barneperspektivet, da dette tegnet sammenfaller med barnas tegn: Barna har innflytelse på barnehagens valg av innhold. Vi oppfordrer de ansatte til å finne gode rutiner for å fange barns initiativ og inkludere barnas stemme i planleggings- og vurderingsarbeid som beskrevet under barneperspektivet tidligere i rapporten.

Et annet tegn på god praksis som blir sammenfallende med barnas er hvordan personalet legger til rette for et inspirerende lekemiljø. Dette er beskrevet under barneperspektivet når vi skriver om det fysiske miljøet. Vi opplever at dette er noe barnehagen med fordel kan jobbe videre med som påpekt over i rapporten under punktet om barneperspektivet.

6.4 Kvalitetsmål Barnehagen som lærende organisasjon

Kvalitetsmål, **Barnehagen som lærende organisasjon**
Barns medvirkning legger grunnlaget for barnehagens arbeidsmåter

Tegn på god praksis:

- Personalet har felles forståelse for barns medvirkning
- Styrer legger til rette for møteplasser for refleksjon
- Personalet tar i bruk varierte arbeidsmåter
- Personalet vurderer jevnlig om arbeidsmåtene fremmer barns medvirkning
- Eier følger opp barnehagens arbeid med barns medvirkning

God praksis:

For å få innsikt i tegnene på god praksis her har vi hatt samtaler med styrer, lest i ulike dokumenter og hatt refleksjoner i personalgruppa. På personalmøtet jobbet alle gruppene med spørsmålet «Hva forstår vi med barns medvirkning?». I fellesrefleksjonen kom det opp mange fine tanker om barns medvirkning. Det ble snakket om forskjellen på medbestemmelse og medvirkning, og betydningen av at barna ikke skal ha et ansvar de ikke er rustet til å ta. Det blir også snakket om at barnas alder og modenhetsnivå setter rammer for hvilke muligheter barna har til å medvirke. Her snakket personalet om betydningen av å se hele barnet, kroppsspråk og mimikk er like viktig som verbalspråk. Dette understreker betydningen av at de ansatte må ha god kunnskap om og kjennskap til enkeltbarnet. Personalet snakker mye om å legge til rette miljøet for barns muligheter til å medvirke, og her ble det blant annet kommentert at garderobene var for dårlig utformet som påpekt over. Dette er noe vi over i rapporten har skrevet det er lurt å jobbe med, og vi opplever at det allerede er gode refleksjoner rundt slike utfordringer i personalgruppa. Det blir fremhevet at barna skal medvirke i hverdagsaktiviteter. Dette er blant annet noe vi så ute på avdelingene da det var ordensmann, barna hjelp til med å lage lunsj, og rydde opp. Deltakelse i slike hverdagsaktiviteter er noe som i vår forståelse bidrar til demokratisk dannelse. Om det skal være reell medvirkning må barn erfare å ta ansvar både for seg selv og andre (Jansen, 2013). Dette ser vi mye av i Maribo, men dette er kanskje ikke satt så bevisst i sammenheng med barns medvirkning?

Et annet tegn på god praksis handler om at styrer legger til rette for gode møteplasser for refleksjon. Dette har vi fått informasjon om av styrer, vi har vært med på morgenmøter, pedagogmøte og refleksjonsmøte. I tillegg har vi fått informasjon og refleksjonsmaler i tilknytning til systematiske møter. Vi opplever at styrer har fått på plass et godt system for møteplasser som gir muligheter til fellesrefleksjon. I tillegg til styrers arbeid på egen enhet vil også eier følge opp barnehagens arbeid med barns medvirkning; dette i ulike møtefora med styrer og samarbeid om å velge satsningsområder for neste årsplan med utgangspunkt i rapporten for ekstern vurdering.

Praksis som kan bli bedre:

Selv om styrer legger til rette for møteplasser for refleksjon, er vi litt usikre på om mulighetene blir utnyttet til fulle. Grunnen til at vi sier dette er at det i personalmøtet blir tatt opp at det er for lite felles møteplasser for fellesrefleksjon og erfaringsdeling på tvers av avdelinger. Vi er også litt usikre på innholdet i de ulike refleksjonsforaene da det kan se ut som om at personalet har ulike opplevelser av hva refleksjon er. Vi anbefaler å se på muligheter til flere felles treffpunkt, og at det jobbes med hva refleksjon egentlig handler om.

Tidsperspektivet blir tatt frem, og det samme at det er situasjonsavhengig. Vi får en liten opplevelse av at de ansattes definisjoner av hva barns medvirkning handler om blir litt «teknisk». Med dette tenker vi at det handler om noe som kan planlegges og gjennomføres som aktiviteter i hverdagen. Kanskje tenderer vi i stor grad mot medbestemmelse i forståelsen av begrepet? Betydningen av det relasjonelle fellesskapet hvor anerkjennelse, respekt og likeverd i samspillet blir lite fremtredende. Personalet bør kanskje jobbe med å videreutvikle sin egen kultur slik at medvirkning blir en naturlig del av hverdagen, ikke noe som kan isoleres og ses på som en tidkrevende aktivitet. Vi savner en grunnleggende forståelse av begrepet knyttet opp mot barnehagens verdigrunnlag. I ståstedsanalysen sier over halvparten av de ansatte at de ikke jobber godt nok med demokratisk deltakelse og medvirkning. I våre samtaler med de ansatte opplever vi at medvirkningsforståelsen blir svært individorientert, og at demokratiperspektivet blir fraværende. «Demokratisk deltakelse ved å bidra og medvirke betyr at barn skal kunne oppleve at det de mener og ytrer, skal få *innflytelse*. Innflytelse vil ikke si å *bestemme*, men å ha en virkning på noe» (Jansen, 2019, s. 35). Kan dette handle om at de ansatte ikke har jobbet grundig nok med temaet barns medvirkning og skapt en felles grunnlagsforståelse for temaet? Vi anbefaler at personalet tar tak i eget grunnsyn og grunnverdier, og jobber frem en felles forståelse hvor syn på barn og barndom blir felles forankret. Dette begrunner vi med at en slik felles forståelse vil være grunnleggende for at personalet i fellesskap skal utvikle gode væremåter som inkluderer medvirkningsperspektivet som en naturlig del av handlingen i hverdagen. Barnet som subjekt blir førende for hvordan jobbe med barns medvirkning.

[Barn] er kanskje subjekter på en annen måte, de lever sin barndom på sin måte, forstår og handler ut fra egne forståelser. Den måten vi oppfatter barn på og forholder oss til barn på, gir betingelser for kvaliteten i relasjonen. (Jansen, 2019, s.37).

Vi tror at mange i personalgruppa har dette på plass i grunnsynet sin, men at det ikke er artikulert og fundert i fellesskapet.

6.5 Oppsummerende

Gjennom våre dager sammen med barn og ansatte i Maribo barnehage har vi fått et godt innblikk i hvordan de jobber med tema barns medvirkning med fokus på lek, læring og utforskning. Vi har opplevd mange flotte øyeblikk sammen med dere, og vil fremheve betydningen av alle de gode relasjonelle samspillene vi har sett. Et slikt samspill er et unikt grunnlag for å få på plass grunnleggende tenkning rundt barns medvirkning befestet i deres eget verdigrunnlag. Vi opplever at dere har mye bra på plass i hverdagen deres, men at det også er noen av tegnene på god praksis hvor dere har utviklingspotensiale.

Vi vil ønske personalet lykke til med et meget viktig utviklingsarbeid, og oppfordrer i sterk grad til å ta utgangspunkt i deres gode relasjoner og bygge videre på dette.

7. Videre arbeid og spørsmål til refleksjon

Styreren og barnehageeieren overtar ansvaret for utviklingsarbeidet. De må prioritere og ta eierskap. Starten på dette arbeidet er å organisere utviklingsarbeidet. De må ta stilling til om de skal involvere hele personalet i organiseringen eller ei utvalgt arbeidsgruppe.

Dersom de velger en utvalgt arbeidsgruppe, har deltakerne i gruppa ansvar for å inkludere resten av personalet i arbeidet, gjerne avdelingsvis. Det er òg viktig å huske på at eieren og foreldrerepresentantene skal delta i det videre arbeidet med kvalitetsutvikling i barnehagen. Det er en viktig forankring at personalet og foreldrene får delta i arbeidet med å reflektere over, drøfte og analysere innholdet i denne rapporten. Dette er grunnlaget for videre arbeid.

Denne vurderingsrapporten har ikke til formål å komme med konkrete forslag til hvordan barnehagen skal gripe fatt i utviklingsarbeidet, men vi foreslår noen refleksjonsspørsmål for å hjelpe barnehagen til å komme i gang med utviklingsprosessen. Aktuelle refleksjonsspørsmål kan være:

- Hvordan videreutvikle vårt gode arbeid med anerkjennede relasjoner?
- Hvilke muligheter har vi til å organisere ulike materialer slik at de frister barna til aktivitet?
- Hva tenker vi om at rom skal inspirere til lek og aktivitet?
- Hvordan kan vi videreutvikle de gode mulighetene som er i barnehagens rom?
- Hva er «vårt» pedagogiske grunnsyn? Hvordan jobbe frem et felles verdigrunnlag?
- Ser vi muligheter for å utvikle en praksis hvor pedagogisk dokumentasjon blir vektlagt for å fremme barns muligheter til å delta i vurderingsarbeidet?
- På hvilken måte ser vi for oss å inkludere barna i arbeidet med pedagogisk dokumentasjon?
- Hvordan kan vi legge til rette for at barna får utløp for sin kreativitet og skaperglede?
- Hvordan kan vi legge til rette for at vår dokumentasjon blir pedagogisk i møte med foreldrene?
- På hvilken måte kan vi inkludere barn i vårt planleggings- og vurderingsarbeid slik at barna opplever innflytelse på egen hverdag?
- Ser vi muligheten av å involvere foreldre/ foresatte i større grad når det gjelder barns medvirkning?
- På hvilken måte kan vi legge til rette for at foreldre/ foresatte får felles forståelse for begrepet barns medvirkning som de ansatte?
- Hvordan kan vi legge til rette for en praksis der vi jevnlig vurderer om våre arbeidsmåter fremmer barns medvirkning?
- På hvilken måte kan vi øve oss til å fange barns initiativ og innspill?
- Kan regler hemme barns muligheter til å medvirke i egen hverdag?
- Hvordan kan vi videreutvikle våre refleksjonsrom?
- Hvordan kan vi styrke vår evne til å være medforskende i samspillet med barna?
- Hva tenker vi om å slippe litt kontrollen og la barnas stemme bli mer tydelig?

8. Oppfølgingsavtale etter ekstern barnehagevurdering

Denne avtalen må sees i sammenheng med plan for «Pilotprosjektet ekstern barnehagevurdering og veiledning i Fosenregionen, 2019 – 2021».

Styrers ansvar:

- Barnehagevurdererne presenterer rapporten for personalet i barnehagen. Styrer sørger for at oppvekstansvarlig, politisk barnehageeier, PPT og FAU er representert når rapporten legges fram.
- Rapporten sendes umiddelbart til oppvekstansvarlig.
- Styrer melder **innen 1 uke** tilbake til regionkonsulenten om erfaringer med ekstern barnehagevurdering på tilsendt skjema.
- **Innen 8 måneder:**
 - Styrer presenterer rapporten for politikerne i hovedutvalg for oppvekst med oppvekstansvarlig i kommunen til stede.
 - På bakgrunn av det som kommer fram i rapporten setter styrer, i samarbeid med veileder fra DMMH, opp en prioritert plan for forbedringstiltak. Styrer presenterer plan for forbedringstiltak på ledermøte og for barnehageeier.
 - Det foretas en skriftlig evaluering av tiltakene. Har arbeidet med rapporten ført til de endringer man ønsker?
I denne prosessen er det viktig at vi hører på flere stemmer, både barnehageeier, ansatte i barnehagen og ikke minst foreldre og barn. Evalueringen sendes oppvekstansvarlig og presenteres for politikerne i hovedutvalg for oppvekst.
- Tilbakemelding på arbeidet med utfordringene i vurderingsrapporten skjer som del av tilstandsrapporten/årsmeldinga hvert år til barnehageeier.

Barnehageeiers / oppvekstansvarliges ansvar:

- Barnehageeier/oppvekstansvarlig involveres i valg av tema for ekstern vurdering.
- Tema forankres i kommunens/barnehagens satsingsområder.
- Oppvekstansvarlige har veiledningsansvar/oppfølgingsansvar.
- Rapporten tas inn i lederavtalen med styrerne og brukes i utviklingssamtalene.
- Rapporten skal være et verktøy i en utviklingsplan på barnehage/kommunenivå.
- Rapporten skal inn i tilstandsrapporten eller som vedlegg til denne.
- Oppvekstansvarlig etterspør evalueringen etter 8 måneder.

Vedlegg 1 - Deltakere i vurderinga

Alle som har vært i barnehagen i vurderingsuka, er deltakere på bakgrunn av observasjoner, uformelle samtaler og eventuell deltakelse på møte og intervju. Her er en oversikt over hvor mange som har deltatt under vurderingsuka, og en begrunnelsen for valg av informanter.

I løpet av disse vurderingsdagene har det vært to eksterne vurderere tilstede i barnehagen, Ann Kristin Thunsør (enhetsleder i Solkysten barnehage) og Mona Halsauet Frønes (høyskolelektor i pedagogikk ved DMMH).

På foreldremøtet som ble gjennomført på mandag møtte det 23 foreldre som deltok i spennende diskusjoner og refleksjoner rundt tegnene på god praksis.

Vurdererne hadde to barneintervju med til sammen 3 barn som kom med mange gode innspill om hverdagen sin. Barna var valgt ut av styrer. Det var en gutt og to jenter i alderen 5-6 år. En gutt var syk da samtalen ble gjennomført, så i utgangspunktet var det valgt ut 4 barn.

På personalmøtet på tirsdag deltok det 19 stk, 18 ansatte og 1 student som jobbet godt med spørsmål i tilknytning til tegn på god praksis under personalperspektivet og delvis barnehagen som organisasjon.

Det har vært jevnlig samtaler og oppdateringer mellom styrer og vurderere gjennom disse dagene. I tillegg har vurdererne hatt mange uformelle samtaler med flere av de ansatte som har vært på jobb.

Vedlegg 2 – Tidsplan

Det var avsatt 4 dager til å vurdere barnehagen. Før oppholdet i barnehagen hadde vurdererene telefon- og mailkontakt med styreren, de fikk informasjon om gjennomføringa av ståstedsanalysen, fikk tilsendt dokument fra barnehagen, utformet fremtidsbildet, laget tidsplaner, leste seg opp på vurderingstemaet og forberedte dokumenter som skulle brukes under vurderinga. Under selve vurderingen var vurdererene i barnehagen i tre dager. Fjerde dagen ble brukt til rapportskriving og presentasjon for barnehagepersonalet, eieren og foreldrerepresentantene i Samarbeidsutvalget og andre inviterte. I forkant og underveis forberedte vurdererne informasjon, metoder og verktøy, og de drev informasjonsarbeid og oppsummeringer. Styreren ble oppdatert om arbeidet hele veien.

Å gjennomføre en kvalitetsvurdering på tre dager er knapp tid, og det innebærer en vurdering på et avgrenset område.

TIDSPLAN for vurderingsuka i Maribo barnehage, uke 10, 2020

Vurderingsuke: 10		Hva skal skjer?	Ansvar
Mandag 02.03.20	10.00 10.30 10.45 11.00 11.45 13.00 14.00 18.00 19.30	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Samtale med styreren ❖ Samtale med Lasse og Brit ❖ Samtale med Tone og Synnøve ❖ Måltid Blå/Rød ❖ Påkledning Blå/Rød og uteleik Blå/Rød ❖ Pedledermøte ❖ Oppsummering av dagen med styreren ❖ Forberedelse foreldremøte ❖ Foreldremøte ❖ Oppsummering av dagen, og forberedelse av neste dag 	Vurdererene Styrer Vurdererene
Tirsdag 03.03.20	08.00 08.30 09.05 09.15 09.45 12.45 13.45 15.00 17.00- 19.00	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Samtale m/styreren ❖ Observasjon frileik Blå/Rød ❖ Ann-Kristin deltar på morgenmøtet ❖ Barnesamtale ❖ Delta i smågrupper Blå/Rød ❖ Refleksjonsmøte Blå ❖ Barnesamtale ❖ Oppsummering av dagen med styreren ❖ Intervjumøte med personalet (Personalmøte) ❖ Oppsummering av dagen, og forberedelse av neste dag 	Vurdererene Styrer Vurdererene Pedagoger på Blå Vurdererene
Onsdag 04.03.20	08.00 08.30 09.05 09.30 10.50 12.30 13.30	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Samtale m/styreren ❖ Observasjon frileik Grønn/Regnbuen ❖ Mona deltar på morgenmøtet ❖ Samling og påkledning Grønn/Regnbuen ❖ Uteleik Grønn/Regnbuen ❖ Gå inn, avkledning og måltid Regnbuen ❖ Observere overganger og leik på Grønn/Regnbuen ❖ Oppsummering av dagen med styreren ❖ Etterarbeid og rapport 	Vurdererene Styrer Vurdererene

Torsdag 05.03.20	8.00 15.30 17.00- 18.00	<ul style="list-style-type: none">❖ Rapportskrivning❖ Møte med styreren. Overlevering av rapporten❖ Personalmøte, med barnehageeier og SU til stede.	Vurderene
---------------------	--	---	-----------

Vedlegg 3 – Metoder

Tema og tid til rådighet påvirket valg av metoder. I vurderingsprosessen i denne barnehagen ble følgende metoder brukt:

Når vurdererne så etter tegn på god praksis ble det gjennomført flere observasjoner; praksisfortellinger, episodebeskrivelser, registreringer, mm. Observasjonene hadde hovedfokus på relasjoner og samspill mellom barn og ansatte, og hvordan de ansatte organiserte ulike aktiviteter. I vurderingsdagene har vurdererne fordelt seg på avdelingene, og har fått et godt inntrykk av de ulike avdelingene. I hverdagen har det vært mange gode samtaler med både ansatte og barn. Det har vært gjennomført to barnesamtaler. Foreldre og ansatte deltok med egne refleksjoner i grupper på de respektive møtene. I tillegg til erfaringer vi har gjort oss sammen med barn og ansatte i barnehagen har vi også sett på ulike tilgjengelige dokumenter: Årsplan, ståstedsanalysen, månedsinfo, egenkontrollskjema, foreldreundersøkelsen, ulike maler for møtevirksomhet. All denne informasjonen har til sammen bidratt til at vi som vurdere har fått utvidet vår forståelse for hvordan de ansatte i Maribo barnehage tenker om – og jobber med – tema barns medvirkning.

For å fange lik tematikk hadde vurdererne i forkant utarbeidet ulike samtaleguider til hjelp for samtaler med barnehagebarn, foreldre og personale. På forhånd sendte barnehagen relevante dokumenter til vurdererne:

- Årsplan
- Ståstedsanalyse
- Månedsinfo
- Møteplaner
- Egenkontrollskjema
- Foreldreundersøkelsen

Forberedelse av barna

Vurdererne sendte en presentasjon av seg selv til barnehagen før vurderingen. Barnehageansatte fikk i oppdrag å forberede barna på besøket, og hvorfor vurdererne skulle være i barnehagen. Barna fikk kjennskap til vurderingstemaet før vurderingen.

Møte med foresatte

Foresatte fikk mulighet til å involvere og engasjere seg i prosessen. En god dialog mellom hjem og barnehage er en forutsetning for god barnehageutvikling. De foresatte fikk kjennskap til vurderingstemaet og spørsmålsguiden før vurderinga, og ble oppfordret til å reflektere individuelt over barnehagen sin praksis før møtet. I løpet av vurderingen hadde vurdererne møte med 23 representanter fra foreldregruppa. Alle foreldrene var invitert til møtet som ble arrangert mandag kveld.

Møte med styreren

Under vurderingsuka fikk styreren daglig orientering og oppsummering fra vurdererne. Styreren har en nøkkelrolle i utviklingsarbeidet som barnehagen skal ta tak i når rapporten er overlevert. En god dialog med styreren danner grunnlaget for gjensidig forståelse av barnehagen sin nå-situasjon og for videre arbeid.

Vedlegg 4 – Intervjuguide til barna

Intervjuguide barna:

Barna: Alle barn skal medvirke i barnehagehverdagen	<ul style="list-style-type: none">• Barna har innflytelse på barnehagens valg av innhold• Barna har tilgang til materialer de vil bruke i leken• Barnas stemme blir anerkjent i hverdagen• Barna får utløp for sin kreativitet og skaperglede
---	--

Intervjuguiden fungerer mest som en huskeliste for oss vurderere. Vi starter med å få barna til å fortelle litt løst om hverdagen sin, og følger opp med aktuelle spørsmål underveis.

Hva liker du å leke med i barnehagen?

Har du noen du liker å leke sammen med?

Hvor liker du best å leke?

Hva synes du er morsomst å holde på med i barnehagen?

Får du lov til å holde på med det du synes er morsomt i barnehagen?

Får du alltid være sammen med dem du vil i barnehagen?

Er det lett å få tak i de lekene eller andre ting som du har lyst til å holde på med, for eksempel puslespill, spill, formingsutstyr?

Hvem er det som bestemmer i din barnehage?

Får barna bestemme noe?

Er det noen ganger du får bestemme noe?

Når det er noe du lurer på eller har lyst til å gjøre – forteller du det da til en av de voksne?

Bruker du da å få hjelp av de voksne?

Er de voksne sammen med dere i leken?

Har du en voksen du synes det er godt å snakke med i barnehagen?

Hvis du skulle endret noe i barnehagen din – hva ville det vært?

Hvilke regler har dere i barnehagen?

Vedlegg 5 – Intervjuguide til foresatte

Vurderingstema: **Personalet legger til rette for en medvirkende hverdag med fokus på lek, læring og utforskning.**

Barnehagen har valgt å jobbe med disse målene ut i fra foresatteperspektivet og disse tegnene på god praksis:

Kvalitetsmål	Tegn på god praksis
Foresatte opplever at barna får medvirke i egen hverdag	<ul style="list-style-type: none">• Foresatte opplever at relasjoner i barnehagen er preget av anerkjennelse• Foresatte har kunnskap om barns medvirkning• Foresatte opplever at deres barns initiativ blir tatt på alvor• Foresatte opplever at barns medvirkning er vektlagt i barnehagen

Før møtet ønsker vi at du tenker gjennom hvordan barnehagen jobber med målene og tegnene på god praksis

- Hva mener du barnehagen er god på?
- Hva mener du barnehage kan bli bedre på?
- Hva mener du foreldrene kan bli bedre på?

På møtet vil foreldrene bli delt inn i tre grupper. De ulike gruppene reflekterer rundt tegnene på god praksis. Se gjerne på disse i forkant av møtet. Tenk også over følgende spørsmål:

- **HVA FORSTÅR DERE MED BEGREPET *BARNES MEDVIRKNING*?**

Vedlegg 6 – Intervjuguide til personalet

Samtaleguide personalet i Maribo.

Informasjon innsamles på personalmøtet, ingen individuelle intervju.

- Refleksjoner i grupper hovedsakelig tilknyttet kvalitetsmålet for personalet:

Personalet legger til rette for at barna utforsker, leker og lærer

- I tillegg starter alle gruppene refleksjonen med følgende spørsmål:

HVA legger vi i begrepet *barns medvirkning*?

1. Personalet legger til rette for et inspirerende lekemiljø

- Hva forstår dere med et inspirerende lekemiljø?
- Hvordan bidrar DU til et inspirerende lekemiljø?
- På hvilken måte jobber dere med å utvikle rom og miljø?
- På hvilken måte involveres barna i utviklingen av rom og miljø?

2. Personalet tar det enkelte barns initiativ på alvor

- Hva legger dere i «barns initiativ»?
- Hva legger dere i «på alvor»?
- Personalet har god kjennskap til alle barns uttrykksformer, behov og utfordringer. Utdyp.
- Ha gjør du når barnet viser interesse for noe?

3. Personalet er medforskende med barna i ulike aktiviteter

- Hva legger dere i «medforskende»?
- Hvilke aktiviteter mener dere det er naturlig at voksne og barn forsker sammen på/i?
- Legger det å være medforskende noen føringer for hvordan DU kan være i din yrkesrolle? Utdyp
- Hvordan inviterer dere barna til utforskende samtaler og utfordrer deres tenkning?

4. Relasjonene mellom ansatte og barn er preget av anerkjennelse

- Hva betyr det for deg at en relasjon er preget av anerkjennelse?
- Hvordan jobber dere for å fremme en kultur som vektlegger gode relasjoner mellom barn og ansatt?
- Hvordan møter du et barn som ikke har det så bra?
- Er det lov for barna å vise at de ikke er helt enig/ikke har en god dag/er lei seg? Utdyp.

På møtet valgt vi å dele de ansatte inn i 5 grupper. Gruppe 5 fikk jobbe med tegn på god praksis for «Barnehagen som lærende organisasjon»: **Personalet vurderer jevnlig om arbeidsmåtene fremmer barns medvirkning.**

Referanseliste:

Bae, B. (red.). (2012). *Medvirkning i barnehagen. Potensialer i det uforutsette*

Bergen: Fagbokforlaget.

FN (1989): *FNs konvensjon om barnets rettigheter*.

Jansen, K. E. (2013). På sporet av medvirkning og læring. De yngste barna og spenningsfeltet mellom det planlagte og det spontane. Bergen: Fagbokforlaget.

Jansen, K.E. (2019). *Medvirkning i praksis. Deltakelse og danning i barnehagens hverdagsliv*.

Bergen: Fagbokforlaget.

Kristoffersen, A.E. (2006). *En forskjell som må føre til en forskjell – om barns medvirkning i planleggings- og vurderingsarbeidet*. Oslo: Kunnskapsdepartementet.

Kunnskapsdepartementet (2017). *Forskrift om rammeplan for barnehagens innhold og*

oppgaver. Oslo: Kunnskapsdepartementet.

